

שלחופן עטוי - צמח בסכנת הכחדה התגלה מחדש

בחברון

אייל נוימן , קרית ארבע

הביאו לדפוס: עפרה פרידמן ואבי שמידע

תקציר: שלחופן עטוי Anthyllis vulneraria התגלה בקריית ארבע לאחר שנחשב שנכחד. הצמח היה ידוע רק מאזור חברון אך לא נצפה מאז שנת 2007. בשנת 2011 עם פרסמו של הכרך השני של הספר האדום הוכרז **השלחופן העטוי** בישראל כצמח אדום בסכנת הכחדה ומאז נעשו מאמצים לאתרו מחדש ולשמרו. הצמח נתגלה בשכונת נופי ממרא בקרית ארבע בסמוך לאתר בו נתגלה בבית-גידולו הטבעי בשנת 1996.

=====

לפני כחצי שנה בעקבות שיעור של"ח שהעברתי בכיתה על שיתוף מידע ברשת ותצפיות, סיפרתי לכיתה שלי בקריית ארבע על הצמח הנדיר שנצפה רק פעמיים. הצעה שאנחנו ניקח על עצמנו אתגר למצוא את הצמח לדווח תצפית ולצלם ולשתף באתרים השונים תמונה של הצמח מהשטח. לצערנו פרצה הקורונה ושיבשה את התוכניות להסתובב ולעשות סיור עם הכיתה. בבוקר שלפני ערב ליל הסדר ולפני ה"סגר" הלכתי לבור המים שרחוק כמאה מטר מהבית כשעל דרך הכורכר ראיתי כתמים של פריחה אדומה ארגמנית. לא זיהיתי את הצמח, מכיוון שלא היה תמונות זמינות מישראל ברשת, אך היה לי הרגשה שהפרפרי המוזר הזה חשוד כ**שלחופן עטוי** צילמתי כמה תמונות והלכתי הביתה למחשב לבדוק עם תמונות מאתרים בחו"ל האם זה הצמח. לאחר שזיהיתי שמדובר בפרח פרסמתי בפורומים. הפרטים הראשונים שמצאתי בדרך לבור המים היו על שביל "כורכר" לא טבעי חדש שעשוי ממצא מהודק חלקית ובעיקר צמחי **טיין דביק רכפה לבנה** ו**שלחופן עטוי Anthyllis vulneraria** צמחו עליו כסוקצסיה ראשונית.

שלחופן עטוי Anthyllis vulneraria בקרית ארבע באזור חברון, צלם אייל נוימן ©

לאחר החג יצאתי לחפש היכן צומח השלחופן בשטח טבעי; הרי הוא הגיע מאיפה שהוא לשביל. לאחר שסרקתי את השדות מצפון ואת החורש הטבעי מדרום ולא מצאתי אף פרט, הלכתי מזרחה לכיפה טרשית וטבעית על גבעה שחולשת על כביש 60 ממערב לכביש שכונת נופי ממרא הממוקמת על הצד הצפוני של הגבעה. שם מצאתי פרטים רבים של **שלחופן עטוי** בבתה שהצומח העיקרי בה הוא **קורנית מקורקפת, סירה קוצנית, ושמשון הדור. השלחופן** גדל כאן בכיסי רדודים של קרקע בהירה ודלה בחומר אורגני על גבי סלעים. **השלחופן** גדל אף בתוך צמחי הקורנית. בהמשך הסריקה מצאתי עוד פרטים רבים בתוך השכונה שעל הגבעה במגרשים שעברו פיתוח ויש בהם רסק סלעים על מצא גירני. בהמשך נסרקו אזורים אחרים בקרית ארבע ולא נמצא עוד פרטים של הצמח כך שלמעשה כל הפרטים שנמצאו הם בסביבת שכונת נופי ממרא ברום 940 מ' הממוקמת על גבעה בכניסה לקריית ארבע. נראה שהצמח מקומו הטבעי הוא בבתה טרשית על גבי סלעים בכיסי קרקע גירנית עניה בחומר אורגני, והתחרות בה היא נמוכה.

עורך כתב העת (א.ש.) מאיר את עיני, כי הצמח נמצא בשנת 2000 בטרסות של טרה-רוסה למרגלות עצי אלון במדרון המערבי הגולש אל צומת הכניסה הדרומית לקריית ארבע מכביש 60. סימון האתר ותאור קצר על **השלחופן העטוי** - נמצא בעמוד ענן מזה שנים. אפשר לשער כי **השלחופן העטוי**, כמו רבים מצמחי הקטניות, שומר על בנק זרע ארוך טווח בקרקע; הזרעים שלו נובטים לאחר הכשרת שטחים ובינוי בצידי דרכים כמו שקרה כנראה בשנת 1972, עת נמצא הצמח לראשונה על ידי יאיר אור ליד משטרת חברון וכמו שארע עתה בשנת 2020.

על שלחופן עטוי באתר "עמוד ענן"

[שלחופן עטוי - צמח "אדום" שנמצא רק כאן מכל ישראל](#)

נ.צ. 212493 / 604242 גובה: 942 [האתר מסומן ליד צומת קרית-ארבע כביש-60]

במקום זה נמצא באפריל 2000 צמח אירופאי חדש לישראל בשם - שלחופן עטוי. זהו צמח בין-שנתי ממשפחת הקטניות בעל פרח ורוד וגביע פרי משתלחף (נעשה נפוח). הוא מאפיין את חגורת היער ההררי הנשיר של דרום תורכיה ודרום אירופה אשר בארץ מיוצג על ידי יער אלון תולע המגיע ברכס המרכזי (שומרון ויהודה) דרומה עד גוש עציון. באתר זה הצמח גדל בחברת אלון מצוי ים-תיכונית אופיינית המלווה בצמחים של "ספר הררי-גבוה". לא נצפה מאז שנת 2007 ! חשוב מאוד לחזור ולאתר צמח "אדום לישראל זה". חברון היא האתר היחידי בישראל בו נמצא המין.

שלחופן עטוי Anthyllis vulneraria בקרית ארבע באזור חברון, צלם אייל נוימן ©

נוסיף עוד (א.ש.) כי **שלחופן עטוי** הוא מין עשבוני רב-שנתי שכיח באירופה. הסוג שלחופן "יצר באבולוציה" מין חד-שנתי מותאם לקיץ היבש - **שלחופן מצוי**, אשר לפניו היה ממוקם כסוג מונוטיפי עצמאי בשל תכונות החד-שנתיים ובשל הגביע הפורה הנפוח המשמש להפצת הפרי. דגם זה של סוג צפוני אירופאי המשמש כמקור מוצא פילוגנטי לטקסון ים-תיכוני חד-שנתי בעל תכונות הפצה ופיזור נביטה רחב מאפיין סוגים ממוזגים רבים, לדוגמא: **זקן-סב** החד-שנתי וההטרוקרפי שנגזר מהסוג **זקן-תיש**; **וברקן סורי** שנגזר מהסוג **קוצן**. למותר לציין כי זו הנקודה הדרומית ביותר של שלחופן עטוי במזרח הים-התיכון.

ספרות:

שמידע א פולק ג ופרגמן-ספיר א 2011 הספר האדום - צמחים בסכנת הכחדה בישראל, כרך ב'. רשות הטבע והגנים.

=====

כל הזכויות שמורות ל"כלנית" ©

ציטוט: נוימן א 2020 שלחופן עטוי *Anthyllis vulneraria*, צמח בסכנת הכחדה התגלה מחדש בחברון. כתב-עת "כלנית", מספר 7.

<https://www.kalanit.org.il/anthyllis-vulneraria-news>